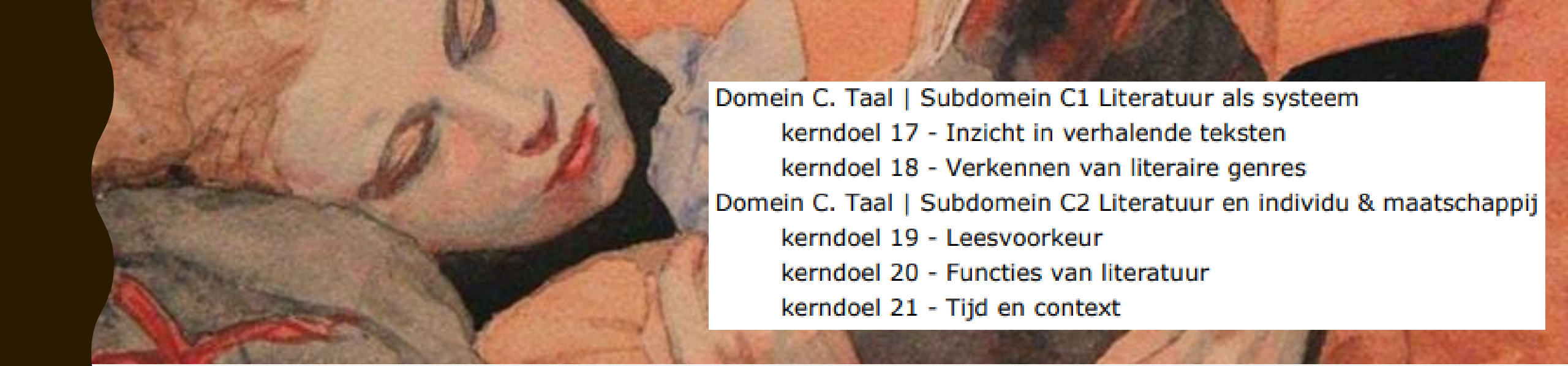

Domein C. Taal | Subdomein C1 Literatuur als systeem

kerndoel 17 - Inzicht in verhalende teksten

kerndoel 18 - Verkennen van literaire genres

Domein C. Taal | Subdomein C2 Literatuur en individu & maatschappij

kerndoel 19 - Leesvoorkeur

kerndoel 20 - Functies van literatuur

kerndoel 21 - Tijd en context

DO'S AND DON'TS VAN EFFECTIEF LEESONDERWIJS

NAOMI SMITS EN THEO WITTE

EVEN VOORSTELLEN

Naomi Smits (naomi.smits@gmail.com)

- *Leerkracht PO en leescoördinator*
- *Auteur en columnist*
- *Co-founder Leesknokploeg*
- *Moeder van booklover en echtgenoot van leeshater*

Theo Witte (t.c.h.witte@rug.nl)

- *Vakdidacticus Nederlands*
- *Stichter Lezen voor de Lijst*
- *Auteur schoolboek KERN Nederlands Taal & Cultuur*
- *Voorzitter Red Team Onderwijs*

DOEL EN OPZET

- Inzicht krijgen in don'ts (huidige leescrisis) en do's (effectief leesonderwijs)
- Werken met de nieuwe kerndoelen voor het leesonderwijs in groep 7 en 8 en jaar 1 en 2

1 Leescrisis (don'ts)

2 Een nieuwe lente (do's)

3 Hoe dan? (demonstratie po en vo)

4 Enkele randvoorwaarden

LEESCRIISIS (DON'TS)

OEI, OEI, OEI

- De leesvaardigheid en het leesplezier van Nederlandse 10-jarigen is de afgelopen vijf jaar verder gedaald. Inmiddels presteren we onder het Westerse gemiddelde. (PIRLS, 2021)
- Nederland is gekelderde van de 9^e (2003) naar de 26^e plaats (2018): 25% van de Nederlandse 15-jarigen loopt het risico als laaggeletterde het onderwijs te verlaten. (PISA, 2018)
- Nederlandse (en Vlaamse) leerlingen scoren het laagst op leesplezier (PISA, 2018)

HET BELANG VAN LEZEN EN LEESPLEZIER

- Leesvaardigheid is de belangrijkste vaardigheid van de 21ste eeuw
- Een goede leesvaardigheid is de basis voor schoolsucces (en sociale redzaamheid)
- Lezen van boeken is de drijvende kracht van taalontwikkeling
- Viciieuze cirkel:
  - hoe lager de leesvaardigheid, hoe minder leesplezier;
  - hoe minder leesplezier, hoe lager de leesvaardigheid.
- Negatieve spiraal:
  - zwakke lezers ervaren weinig leesplezier en raken steeds verder achterop

VERKLARING LEESCRISIS VANUIT DE WETENSCHAP

- Stand van wetenschap omstreeks 2000:
  - strenge scheiding tussen onderzoek naar het lezen en begrijpen van verhalen en gedichten (literatuur) en zakelijke teksten
  - het leesonderzoek wordt gedomineerd door taalbeheersers, taalkundigen (NT2) en cognitieve wetenschappers en beperkt zich tot zakelijke teksten
  - hun onderzoek is vooral gericht op **tekststructuren, deelvaardigheden en processen**.
- Experts propageerden toen 'evidence based' een tamelijk **technische visie op lezen en tekstbegrip**.
- Het formele kader (kerndoelen, referentiekader, eindtermen, toetsen en examens) volgt deze trends
- Schoolboeken dus ook

VERKLARING LEESCRISIS VANUIT DIDACTISCH PERSPECTIEF

- het lezen van kinder- en jeugdliteratuur (leesbevordering) heeft lage prioriteit, ook in de opleidingen
- leesvaardigheid van zakelijke teksten is een apart domein en krijgt alle aandacht
- doelen zijn sterk gericht op
  - a) herkennen van vormaspecten (tekstsoorten, structuren, verbanden, etc.)
  - b) automatiseren van deelvaardigheden en deelprocessen (strategieën, trucjes)
- teksten worden bij de theorie gezocht (en vaak gemanipuleerd)
- de inhoud van de tekst is van ondergeschikt belang (in een methode zien we binnen een blok of hoofdstuk vaak wisselende onderwerpen)
- realistische context voor toepassing ontbreekt

Middelen voor tekstbegrip zijn doelen geworden ...

VERKLARING LEESCRISIS VANUIT HET PERSPECTIEF VAN DE LEERLINGEN

In de perceptie van leerlingen is het leesonderwijs ...

- Betekenisloos: het doel is niet het begrijpen van de tekst en het gebruiken van de inhoud, maar het toepassen van trucjes en het maken van vragen en opdrachten
- Saai: jaar in jaar uit oefenen de leerlingen steeds dezelfde stof en vragen en opdrachten, maar ervaren zij nauwelijks ontwikkeling en vooruitgang
- Vruchteloos: weinig transfer naar relevante gebruikscontexten

Dus nogal schools (in negatieve zin)

- vooral veel doen, niet echt iets leren
- niet motiverend

EFFECTIEVE LEESDIDACTIEK (DO'S)

DE ESSENTIE VAN TEKSTBEGRIP

1. Tekstbegrip heeft een doel:
  - lezen is een vorm van kennisverwerving
  - je gaat een tekst lezen omdat je iets wil of moet weten
  - dit geldt in principe ook voor het lezen van verhalen (bijv. whodunit).
2. Tekstbegrip kent twee deelprocessen:
  - **Constructie:** tekstbegrip ontstaat doordat er tijdens het lezen in de hersenen verbanden worden gelegd met wat de lezer al weet
  - **Integratie:** nieuwe informatie wordt toegevoegd aan het eigen kennisnetwerk

TEKSTBEGRIP KAN NIET ZONDER ACHTERGRONDKENNIS

	++ leesvaardigheid	- leesvaardigheid
++ achtergrondkennis	tekstbegrip ++	tekstbegrip +
- achtergrondkennis	tekstbegrip -	tekstbegrip - -

DE ESSENTIE VAN EEN EFFECTIEVE LEESDIDACTIEK

- lezen met een doel (betekenisvol ontwikkelen van nieuwe kennis)
- leerlingen voorzien van voldoende achtergrondkennis
  - gedurende langere periode concentratie op één onderwerp, thema of vraagstuk
  - verschillende perspectieven op het onderwerp
  - verschillende genres – ook verhalen en gedichten
- echte, niet te makkelijke teksten (met aandacht voor **woordenschat!**)
- stimuleren tot evaluatie en reflectie
- verbinden met schrijven en/of spreken
- met het oog op gebruik in en buiten de les (denk ook aan algemene vorming, wereldoriëntatie)

NIEUWE KERNDOELEN

Enkele opvallende pluspunten

- Integratie van taalvaardigheden (ook creatief schrijven) en genres (afzonderlijke taalvaardigheidsdomeinen opgeheven)
- Literatuur i.p.v. fictie (nadruk op tekst)
- Aandacht voor verteltechniek en genres (ipv structuuranalyse)

ONS ANTWOORD

Enkele didactische uitgangspunten

- Thematisch: gedurende langere tijd (vanuit meerdere perspectieven) kennis opdoen over een onderwerp of vraagstuk
- Ook verhalen en gedichten
- Naast schriftelijke, ook audiovisuele en digitale bronnen
- Opgedane ervaringen en ideeën met elkaar delen en uitwisselen (schriftelijk en mondeling)
- Kilometers maken in de Nederlandse taal

Enkele pedagogische uitgangspunten:

- Ruimte om te denken en ervaren (veiligheid)
- Samen werken en samen leren

Hoe dan???

Aan de slag in het PO

Het creëren van een leescultuur

ZELF VEEL LEZEN

- ✓ 'Effectieve leesbevorderaars zijn ook zelf gemotiveerde lezers.'
Vansteelandt et al. (2019)
- Geef als leerkracht het goede voorbeeld! #zienlezendoetlezen
- Bouw repertoirekennis op.

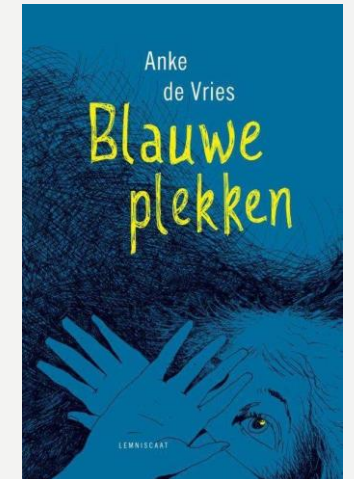

VOORLEZEN

- ✓ 'Via het voorlezen ontwikkelen kinderen naast een goede woordenschat ook hun mondelinge taalvaardigheid en maken zij kennis met 'boekentaal', taal die afwijkt van de dagelijkse omgangstaal.'

Stichting Lezen (2020).

- Voorlezen. Elke dag. In groep 1 t/m groep 8.
- Verschillende genres.

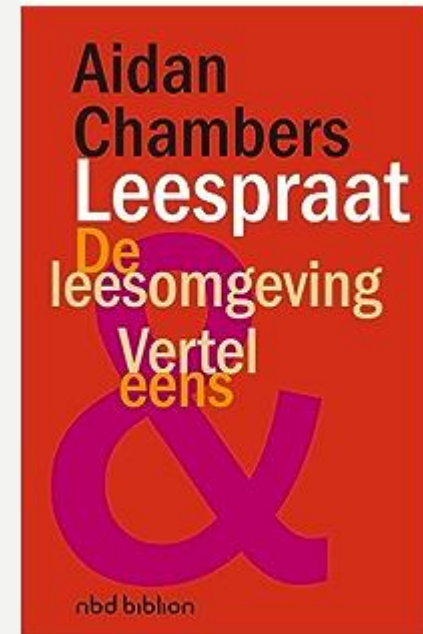
SAMEN LEZEN

- Met de hele klas genieten van hetzelfde verhaal.
- Iedereen doet mee.
- Het creëren van een veilige leescultuur.
- Investeren in boeken is investeren in kennis.

PRATEN OVER BOEKEN

- ✓ 'Wie het belangrijk vindt dat kinderen lezen, moet het lezen ook belangrijk maken!' Aidan Chambers (2013).
- Leespraat: basisvragen – algemene vragen – speciale vragen.

BOEKPROMOTIE

- Boeken een prominente plek in de klas
- Gevarieerd aanbod.
- Dagelijks boeken pitchten.

EFFECTIEF LEESONDERWIJS IN DE PRAKTIJK

- Lezen is het hart van ons onderwijs!
- Kijk kritisch naar de lesmethodes.
- Weg met begrijpend lezen – investeer in algemene kennis!
- Algemene kennis belangrijk voor leesvaardigheid.
- Technisch lezen + leesbevordering
- Thematisch onderwijs – rijke teksten / inhoud centraal.

Hoe dan???

Aan de slag in het VO

Thematisch (lees)onderwijs in de onderbouw

ONS ANTWOORD

Enkele didactische uitgangspunten

- Thematisch: gedurende langere tijd (vanuit meerdere perspectieven) **kennis opdoen over een onderwerp of vraagstuk**
- Ook verhalen en gedichten
- Naast schriftelijke, ook audiovisuele en digitale bronnen
- Opgedane ervaringen en ideeën met elkaar delen en uitwisselen (schriftelijk en mondeling)
- Kilometers maken in de Nederlandse taal

Enkele pedagogische uitgangspunten:

- Ruimte om te denken en ervaren (veiligheid)
- Samen werken en samen leren

Thema of onderwerp

**MEERTALIGHEID
(INTERCULTURALITEIT)**

6 - 8 weken

JAAR 1 EN 2 VOORTGEZET ONDERWIJS

INTRODUCTIE

JERZY: Wij spreken thuis Pools en Nederlands
IRIS: Oh, ja?
JERZY: Ja, mijn vader is Pools en mijn moeder is Nederlands. Ze hebben elkaar hier ontmoet.
IRIS: Ah zo. Kun je ook iets in het Pools zeggen?
JERZY: *Dzien dobry*. Dat betekent goedendag.
IRIS: *Hagoeie*.
JERZY: Huh? Wat betekent dat dan?
IRIS: Ook goedendag. Mijn familie woont in Friesland.

WELKE DOELEN PASSEN BIJ HET THEMA MEERTALIGHEID EN INTERCULTURALITEIT?

- Algemeen doel: de leerlingen zijn zich ervan bewust dat veel mensen (leerlingen) meertalig zijn en uit verschillende culturen afkomstig zijn
- Ik weet welke talen mijn klasgenoten spreken (*voorkennis*)
- Ik ken het verhaal over de toren van Babel
- Ik weet (kenniscomponent)
  - wat standaardtaal, streektaal en groepstaal is
  - wat meertaligheid is (en dat 80% van de wereldbevolking meertalig is)
  - wanneer ik de standaardtaal moet gebruiken
- *Ik kan me voorbereiden op een schriftelijke toets*
- Ik kan me inleven in een andere cultuur

Eventueel vervolgen met kennis over het leren van een moedertaal, tweede taal, vreemde taal.

LEESKRINGEN

Direct vanaf het begin van het themablok (6-8 weken) één lesuur per week besteden aan het lezen van een boek. Dat kan een klassikaal te lezen boek zijn, maar ook verschillende boeken in verschillende groepen.

De leerlingen krijgen specifieke vragen die bij het boek passen en een algemene (discussie)vraag die direct aansluit bij het thema en klassikaal kan worden besproken.

Als er verschillende boeken zijn gelezen worden de leeservaringen aan het eind van het blok uitgewisseld (spreekbeurt over het boek) en is er vanuit verschillende perspectieven (boeken) discussie over de algemene vraag (eventueel gevolgd door schrijfo opdracht).

INTERCULTURALITEIT

Doelen

- Ik kan me inleven in een andere cultuur
- Ik kan mijn boekkeuze motiveren
- Ik kan mijn leeservaringen onder woorden brengen
- Ik kan deelnemen aan een gesprek over een verhaal
- Ik weet dat een boek mij informatie kan geven over hoe het is om .... (te leven in een multiculturele samenleving)
- Ik kan een spreekbeurt houden over .... (naar aanleiding van het boek dat ik heb gelezen)

Ter afsluiting een passend gedicht ...

een taal zonder grenzen
waar iedereen voet mag zetten
op de bodem
met gebruik van eigen tongval
en elk accent betekent
dat iemand thuis is
in meer dan een taal

Babs Gons

Uit: Doe het toch maar (2021)

Kerndoelen

Overstijgend | Communicatie, taal & literatuur: Taal- en leesomgeving

kerndoel 1 - Taal- en leesomgeving

kerndoel 2 - Taal in de leergebieden

Domein A. Communicatie | Subdomein A1 Taalvaardighe

kerndoel 3 - Begrijpend luisteren, lezen en kijken

kerndoel 4 - Doelgericht spreken en schrijven

kerndoel 5 - Creatief taal gebruiken

kerndoel 6 - Schrijven om te leren

kerndoel 7 - Bronnen onderzoeken

kerndoel 8 - Bronnen verwerken

kerndoel 9 - Reflecteren op taalactiviteiten

Domein A. Communicatie | Subdomein A2 Interactie

kerndoel 10 - Doelgericht gesprekken voeren

kerndoel 11 - Gesprekken voeren om te leren

Domein B. Taal | Subdomein B1 Taal als systeem

kerndoel 12 - Vorm en betekenis beschouwen

kerndoel 13 - Schriftelijke taalverzorging

Domein B. Taal | Subdomein B2 Taal en individu & maatschappij

kerndoel 14 - Talige identiteit

kerndoel 15 - Taalvariatie

kerndoel 16 - Taalverandering

Domein C. Taal | Subdomein C1 Literatuur als systeem

kerndoel 17 - Inzicht in verhalende teksten

kerndoel 18 - Verkennen van literaire genres

Domein C. Taal | Subdomein C2 Literatuur en individu & maatschappij

kerndoel 19 - Leesvoorkeur

kerndoel 20 - Functies van literatuur

kerndoel 21 - Tijd en context

Kerndoelen als menukaart / checklijst voor thematisch onderwijs

Overstijgend | Communicatie, taal & literatuur: Taal- en leesomgeving

kerndoel 1 - Taal- en leesomgeving

> kerndoel 2 - Taal in de leergebieden

Domein A. Communicatie | Subdomein A1 Taalvaardighe

>> kerndoel 3 - Begrijpend luisteren, lezen en kijken

> kerndoel 4 - Doelgericht spreken en schrijven

kerndoel 5 - Creatief taal gebruiken

kerndoel 6 - Schrijven om te leren

> kerndoel 7 - Bronnen onderzoeken

> kerndoel 8 - Bronnen verwerken

- kerndoel 9 - Reflecteren op taalactiviteiten

Domein A. Communicatie | Subdomein A2 Interactie

> kerndoel 10 - Doelgericht gesprekken voeren

kerndoel 11 - Gesprekken voeren om te leren

Domein B. Taal | Subdomein B1 Taal als systeem

kerndoel 12 - Vorm en betekenis beschouwen

kerndoel 13 - Schriftelijke taalverzorging

Domein B. Taal | Subdomein B2 Taal en individu & maatschappij

>> kerndoel 14 - Talige identiteit

>> kerndoel 15 - Taalvariatie

kerndoel 16 - Taalverandering

Domein C. Taal | Subdomein C1 Literatuur als systeem

>> kerndoel 17 - Inzicht in verhalende teksten

kerndoel 18 - Verkennen van literaire genres

Domein C. Taal | Subdomein C2 Literatuur en individu & maatschappij

>> kerndoel 19 - Leesvoorkeur

> kerndoel 20 - Functies van literatuur

> kerndoel 21 - Tijd en context

Randvoorwaarden

Leerkracht

- Leest minstens 20 kinder- en/of jeugdboeken per jaar
- Heeft een breed repertoire aan boekenkennis
- Kan leerlingen goed adviseren en motiveren
- Kan goed voorlezen
- Wisselt regelmatig leeservaringen uit met collega's (begin met elkaar een leeskring!)

School

- Zorgt voor een budget (Bibliotheek op school, Bibliotheek in de klas)
- Actualiseert jaarlijks de collectie
- Werkt nauw samen met de Openbare Bibliotheek

**‘Het lezen van boeken hoeft niet de hobby te zijn
van leerkrachten en docenten Nederlands, maar
het lezen is wel hun vak.’**

(naar Heleen Rijckaert)